

**Юлія Ніколаєнко, кандидат педагогічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія**

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті досліджується проблема формування мотиваційної сфери у процесі підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю до міжкультурної комунікації. У контексті навчання здобувачів вищої освіти іноземної мови мотивація до міжкультурної комунікації розглядається як ситуативна комунікативна мотивація. Головна увага приділяється пошуку найбільш ефективних прийомів роботи на занятті для формування позитивних внутрішніх мотивів майбутніх фахівців аграрного профілю до спілкування з представниками інших культур.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, мотивація, майбутні фахівці аграрного профілю, іноземна мова.

Yuliia Nikolaienko. Development of intercultural communication motivation of prospective agrarian specialists in English classrooms

The article deals with the problem of motivation development in the process of intercultural communication training of prospective agrarian specialists. In the context of teaching and learning of foreign languages at universities, intercultural communication motivation refers to situation communicative motivation. Main attention is focused on the search of the most efficient techniques aimed to develop internal motives of prospective agrarian specialists to communicate with representatives of other cultures.

Key words: intercultural communication, motivation, prospective agrarian specialists, foreign language.

Вступ. З огляду на розширення міжнародного співробітництва в усіх сферах суспільного життя, постає гостра потреба у фахівцях, які здатні успішно спілкуватися з іноземними партнерами у професійному середовищі для ефективної взаємодії та досягнення спільних цілей. Ця потреба є актуальною і для агропромислового сектору, адже Україна має потужний потенціал для міжнародного співробітництва у сільському господарстві. Вже під час навчання українські студенти залучаються до міжкультурної комунікації, адже в аграрних ЗВО здобувають освіту представники різних культур і країн. До того ж є можливість пройти практику

закордоном, під час якої майбутні аграрії України стають безпосередніми учасниками міжкультурного спілкування. Саме тому підготовка до міжкультурної комунікації є важливим складником професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати основні етапи та прийоми формування мотивації майбутніх фахівців аграрного профілю до міжкультурної комунікації на заняттях з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначається у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, головним завданням навчальних закладів є перетворення розмаїтості мов і культур з перешкоди у спілкуванні на джерело взаємного збагачення та розуміння [1, с. 2]. Також наголошується на необхідності сприяти досягненню взаємного розуміння, розвивати терпимість, повагу до особистості і культурних відмінностей, здатність спілкуватися понад мовні і культурні кордони [1, с. 3]. Це свідчить про те, що підготовка до міжкультурної комунікації є одним з головних акцентів у навчанні іноземної мови.

У сучасних наукових джерелах найчастіше зустрічається трактування міжкультурної комунікації як спілкування між представниками різних лінгвокультурних соціумів. Як слушно зазначає В. Махінов, «у лінгводидактиці укорінилося розуміння міжкультурної комунікації як такої, при якій комунікативні партнери, належачи до різних мов і культур, усвідомлюють факт

чужинності один одного» [2, с. 115-116]. Підтвердженням цієї думки є визначення міжкультурної комунікації як процесу спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні [3, с. 83]. Проте є й інші трактування, коли міжкультурна комунікація розглядається як особливий тип культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування» [23 с. 83].

Ми розглядаємо підготовку здобувачів вищої освіти до міжкультурної комунікації як підготовку до спілкування з

представниками інших культур. Однак, у процесі такої підготовки пропонуємо робити акцент не на відмінностях і розбіжностях, а на пошуку того, що об'єднує. Тому повністю погоджуємося із дослідницею М. В. Сотер у тому, що міжкультурна комунікація є основним інструментом інтеграції людини в полікультурний простір, універсальним знаряддям адекватного спілкування й рівноправної продуктивної взаємодії між представниками різних лінгвокультурних спільнот, з урахуванням їх самобутності та своєрідності, засобом налагодження контактів, досягнення взаєморозуміння, миру й прогресу [4, с. 194].

На підставі аналізу наукової літератури можна виділити два основні напрями досліджень у сфері підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації. Перший напрям пов'язаний із вивченням теоретичних та практичних аспектів формування міжкультурної компетентності (Т.О. Аврамко, С.А. Александрова, Н.О. Бреславець, О.А. Гончарова, О.О. Зеліковська, Л.В. Максимчук, А.В. Маслова, Т.Ю. Осадча, О.О. Рембач). До другого напрямку відносимо дослідження проблеми формування готовності до міжкультурної комунікації (О. Баглай, І.С. Бахов, Н.В. Кобзар, М.В. Сотер, В.І. Терехова).

Питання формування мотивації майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації висвітлено у кількох роботах. Зокрема, О.О. Зеліковська у своєму дослідженні доводить, що позитивна мотивація до міжкультурної комунікації має важливе значення у становленні професійної компетентності студентів економічних спеціальностей, а «викладач має застосовувати всі можливі методи, аби стимулювати студентів до самостійної діяльності, власного активного підходу до здобуття знань шляхом виявлення сильних сторін та переважних мотиваційних стимулів студентів» [5, с. 101]. На нашу думку, це твердження стосується фахівців будь-якого профілю, в тому числі й аграрного.

У психолого-педагогічній літературі представлено чимало визначень поняття «мотивація». Ми погоджуємося з науковцями, які вважають це поняття комплексним і багатоаспектним та пропонують розглядати мотивацію як процес породження і регулювання цілеспрямованої діяльності у конкретній ситуації (ситуативну мотиваційну динаміку), і як сукупність внутрішніх властивостей людини, що визначає спрямованість не лише даної діяльності, але й усієї поведінки в цілому [6, с. 28].

Як зазначалося вище, міжкультурна комунікація – це процес спілкування між представниками різних культур. Отже, ми розглядаємо процес формування мотивації майбутніх фахівців аграрного профілю до міжкультурної комунікації як формування, перш за все, комунікативної мотивації. Це поняття з'явилося у лінгводидактиці завдяки Є.І.Пасову, який є одним із основоположників комунікативної методики навчання іноземної мови. Є.І.Пасов розрізняє загальну комунікативну мотивацію, в основі якої знаходиться потреба у спілкуванні, що властива людині як соціальній істоті, та ситуативну комунікативну мотивацію, рушійною силою якої є потреба у здійсненні конкретного мовленнєвого акту, прагнення втрутитися у певну ситуацію спілкування. Незважаючи на те, що рівень сформованості загальної комунікативної мотивації визначається індивідуальними психологічними особливостями людини, яка може бути екстравертом чи інтровертом, розвиток ситуативної комунікативної мотивації залежить від організації навчального процесу [7, с. 19-20].

Отже, коли ми говоримо про формування мотивації майбутніх фахівців аграрного профілю до міжкультурної комунікації, ми маємо на увазі саме ситуативну комунікативну мотивацію. Для цього на заняттях з іноземної мови необхідно створити такі умови, в яких здобувачі вищої освіти максимально залучаються до процесу міжкультурної комунікації. Викладачу потрібно вибирати такі форми, методи і прийоми роботи зі студентами, щоб навчальне середовище було якомога більше наближеним до умов реального спілкування фахівців аграрного профілю з представниками інших культур.

Стати активним учасником міжкультурної комунікації та ефективно взаємодіяти неможливо без позитивного ставлення до цього процесу. Для формування такого позитивного ставлення у навчальному процесі необхідно змістити акцент із зовнішньої на внутрішню (процесуальну) мотивацію студентів. Ми можемо говорити про розвинену внутрішню мотивацію, якщо процес міжкультурної комунікації стає особисто значущим для майбутніх фахівців аграрного профілю і супроводжується позитивними емоціями. Однак, як свідчить наш досвід, велика кількість здобувачів вищої освіти мають розвинену зовнішню мотивацію – отримати гарну оцінку чи стипендію, заохочення від батьків тощо. В той же час викладачі досить часто орієнтуються на формування

перспективної мотивації студентів, в основі якої знаходиться усвідомлення цілей і перспектив діяльності. Яскравим прикладом цього є описана у «Лінгводидактичному енциклопедичному словнику» ієрархія основних чинників, що визначають мотиви вивчення іноземної мови, серед яких необхідність використання мови в майбутній діяльності, отримання доступу до інформації іноземною мовою, усвідомлення ролі мови як посередника при контактах з носіями мови тощо [8, с. 163]. Безперечно, більшість здобувачів освіти усвідомлюють необхідність володіння іноземною мовою у сучасних умовах та перспективи у майбутній кар'єрі для тих, хто вільно спілкується іноземною мовою. Проте іноземна мова вивчається в аграрних ЗВО на першому курсі, коли студенти зосереджені не на перспективах майбутньої діяльності, а на більш актуальних і особистісно значущих питаннях їхнього теперішнього життя. З огляду на це, вважаємо формування внутрішньої або процесуальної мотивації найбільш ефективним у підготовці майбутніх фахівців аграрного профілю до міжкультурної комунікації.

Основними чинниками формування внутрішньої мотивації вважають потребу особистості у досягненнях, особливості діяльності і умови її виконання [6]. Отже, для формування внутрішньої мотивації на заняттях з іноземної мови пропонуємо надати студентам можливість отримати позитивний досвід міжкультурної комунікації.

На першому етапі необхідно ознайомити здобувачів вищої освіти з поняттям міжкультурної комунікації та особливостями комунікативної поведінки в різних лінгвокультурних соціумах. Важливим є використання автентичних навчальних матеріалів, зокрема підручників, написаних носіями мови, наповнених живою лексикою та актуальним лінгвокраїнознавчим змістом. Рекомендуємо не просто подавати готову інформацію щодо міжкультурної комунікації, але й залучати студентів до дослідження тих аспектів спілкування з представниками різних країн, які їх цікавлять.

Варто ще раз наголосити на необхідності формувати позитивне ставлення до спілкування з представниками інших культур, показувати, що наявність мовних та культурних відмінностей не робить нас інакшими, а навпаки викликає зацікавленість, спонукає відкривати для себе щось нове і таким чином збагачувати власний

досвід та розширювати світогляд. Такий підхід відповідає найсучаснішим європейським тенденціям в мовній освіті. На сьогодні в Європі мультилінгвальну компетенцію (володіння кількома мовами, які є для особистості відокремленими одна від одної) змінює плурилінгвальний підхід, який передбачає, що у процесі розширення індивідуального мовного досвіду особистості, людина вже не сприймає ті мови, якими володіє, у вигляді чітко розмежованих мовних блоків. Більш того, формується плурилінгвальна компетенція всередині якої всі мови є складниками загальної картини світу, де вони переплітаються і взаємодіють [1]. Для формування позитивного ставлення студентів до міжкультурної комунікації можна використати такий прийом, як актуалізація особистісного досвіду. Викладач може поділитися своїми враженнями від спілкування з представниками різних культур, а також звернутися до студентів, які відвідували зарубіжні країни або ж спілкувалися з іноземцями онлайн. З огляду на те, що багато тих, хто навчається в аграрних ЗВО, проходить практику закордоном, варто запрошувати таких студентів на заняття для того, щоб вони поділилися досвідом. Такі прийоми працюють значно ефективніше, ніж просто ознайомлення студентів з особливостями міжкультурної комунікації у вигляді теоретичного матеріалу.

Другий етап передбачає створення умов для практики міжкультурної комунікації. На нашу думку, найбільш ефективною на цьому етапі є організація міжкультурного спілкування в аудиторії з носіями іноземної мови. Це можуть бути студенти, які навчаються в аграрних чи інших ЗВО, викладачі, волонтери тощо. Пропонуємо викладачу не втручатися активно у процес такого спілкування, дозволивши студентам обирати теми для обговорення, і не виправляти мовні помилки, які можуть траплятися у процесі комунікації. Це дозволить студентам навчитися більш вільно спілкуватися, не боятися говорити іноземною мовою, відчувати впевненість у тому, що вони можуть порозумітися з представниками інших культур.

Звичайно, такі зустрічі не можуть відбуватися на кожному занятті, тому ще одним вдалим прийомом є використання автентичних відеоматеріалів, які можна знайти на багатьох інтернет-ресурсах. Пропонуємо такий алгоритм роботи з відеоматеріалами: 1) актуалізація досвіду студентів щодо теми чи ситуації, яка буде представлена у відео (запитання, дискусія,

прогнозування того, що буде у відеоматеріалі тощо); 2) перегляд відео; 3) перевірка правильності сприйняття представленого матеріалу (акцент на особливостях комунікативної поведінки, невербальних засобах, лексичних зразках – типових фразах в певній комунікативній ситуації); 4) моделювання комунікативних ситуацій студентами для відпрацювання стандартів комунікативної поведінки; 5) аналіз змодельованих ситуацій із залученням студентів до самооцінювання (чого я навчився, що було легко, а що складно, над чим ще потрібно попрацювати).

На кожному етапі та у процесі використання будь-якого методу чи прийому варто пам'ятати про усунення тиску і примусу з боку викладача, надання можливості студентам вільно виражати власні думки, створення ситуації успіху, урахування індивідуальних здібностей кожного студента, акцент на досягненнях, а не помилках. Усе це допоможе зняти напругу та створити сприятливу психологічну атмосферу на занятті, а також викликатиме у студентів позитивні емоції та задоволення від процесу спілкування, що в підсумку сприятиме формуванню мотивації майбутніх фахівців аграрного профілю до міжкультурної комунікації.

Висновки та перспективи досліджень. Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що формування мотиваційної сфери є важливим складником підготовки майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації. На заняттях з іноземної мови необхідно формувати ситуативну комунікативну мотивацію з акцентом на розвиток внутрішніх мотивів студентів. Цей процес є поетапним і включає значний перелік прийомів, які можуть використовуватися викладачем відповідно до конкретних умов навчального процесу та потреб здобувачів вищої освіти. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших аспектів підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю до міжкультурної комунікації засобами іноземної мови.

Джерела та література

1. *Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment.* Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 260 p.
2. Махінов В. Лінгводидактичний потенціал міжкультурного спілкування як категорія методики навчання іноземних мов. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* 2014. Випуск 48. С. 114 – 120.

3. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
4. Сотер М.В. Формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2018.
5. Зеліковська О.О. Мотивація студентів економічних спеціальностей до формування міжкультурної компетенції. Педагогічний дискурс. 2012. Випуск 11. С. 98 – 101.
6. Комарова Э.П. Основы обучения иноязычному профессионально ориентированному опосредованному общению в системе вузовского образования. Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. 175 с.
7. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. М.: Русский язык, 1989. 276 с.
8. Щукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. 746, [6] с.